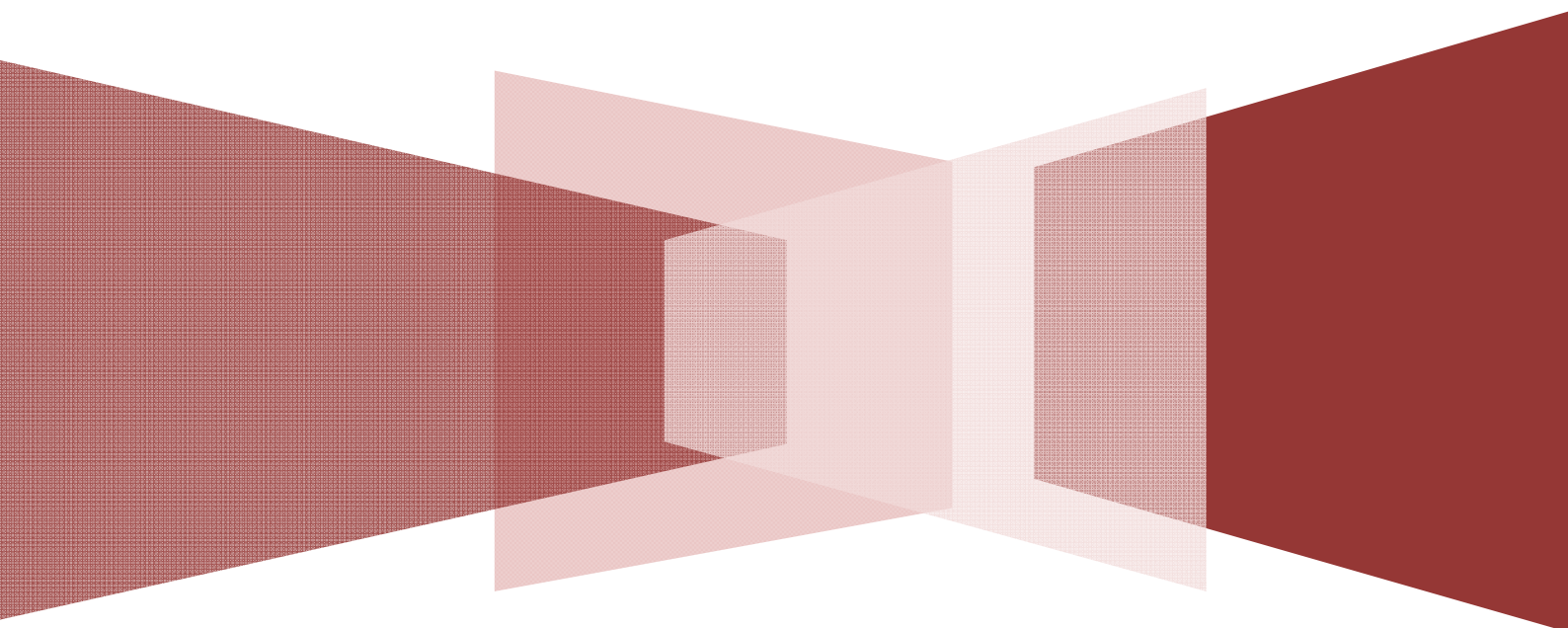

Tilburg: gevangenisregime en levensomstandigheden

Verlag naar aanleiding van het bezoek aan Tilburg

Inleiding

De structurele overbevolking waarmee onze gevangenen te kampen hebben, ligt aan de basis van het Verdrag, gesloten tussen België en Nederland, voor de huur van Tilburgse cellen om de Belgische gedetineerden in onder te brengen.

Een eerste overbrenging van 500 Belgische gedetineerden naar Tilburg gebeurde in februari 2010. In maart 2011 kwamen daar nog eens 150 gedetineerden bij.

Sinds de transfers naar Tilburg krijgt de Liga voor Mensenrechten op regelmatige basis klachten toegestuurd van overgebrachte gedetineerden en familieleden. De klachten handelen voornamelijk over 1. de kwaliteit van het eten, 2. het delen van een cel met 7 medegedetineerden, 3. de afstand van familie, 4. het gedwongen karakter van de transfer, 5. het gebrek aan activiteiten en 6. een gebrek aan mogelijkheden om een reclassering uit te werken.

De Liga voor Mensenrechten en de Ligue des Droits de l'Homme kregen van Minister Stefaan De Clerck toestemming om een bezoek te brengen aan Tilburg. Een uiteenzetting over het Verdrag en de samenwerkingsovereenkomst, een rondleiding door de gebouwen, ontmoetingen met de gedetineerden en de mogelijkheid tot het stellen van vragen als ook het proeven van de middagmalen voor gedetineerden, hebben geleid tot onderhavig rapport.

In deze nota werpen we een blik op het wettelijk kader van de samenwerking tussen België en Nederland en schetsen we de situatie aan de hand van cijfermateriaal. Daarna wordt dieper ingegaan op de klachten van gedetineerden. Tot slot volgt een conclusie.

Wettelijk kader

Verdrag

Op 31 oktober 2009 wordt het *“Verdrag tussen het Koninkrijk België en het Koninkrijk der Nederlanden over de terbeschikkingstelling van een penitentiaire inrichting in Nederland ten behoeve van de tenuitvoerlegging van bij Belgische veroordelingen opgelegde vrijheidsstraffen”* ondertekend te Tilburg.

Nederland (dat kampt met een overcapaciteit aan cellen) stelt de gevangenis van Tilburg met een capaciteit van maximum 681 plaatsen ter beschikking aan België. Deze inrichting fungeert als bijhuis van de gevangenis van Wortel. De Nederlandse overheid stelt eveneens personeel en materiële middelen ter beschikking.

Zowel de interne als externe rechtspositie van de gedetineerde blijft geregeld door het Belgische recht.

De gevangenis van Tilburg wordt in principe ter beschikking gesteld tot 31 december 2012. Indien zou blijken dat België geen nood meer heeft aan bijkomende capaciteit vóór eind 2012 of indien Nederland zelf opnieuw een beroep moet doen op bijkomende detentiecapaciteit, dan is bepaald dat

er een vroegtijdige beëindiging kan komen aan het verdrag op 31 december 2011. Om één en ander organisatorisch rond te krijgen tegen deze datum is in het verdrag bepaald dat er een opzeg moest komen op uiterlijk 30 juni 2011. Omgekeerd bepaalt het verdrag dat de terbeschikkingstelling nog een jaar langer kan duren, dus tot 31 december 2013, indien daartoe behoefte zou bestaan. De wens tot verlenging van de terbeschikkingstelling moet dan worden geuit op ten laatste 1 september 2012.

Samenwerkingsovereenkomst

Naast het Verdrag werd ook een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen het Belgische Directoraat-Generaal Penitentiare Instellingen en de Nederlandse Dienst Justitiële Inrichtingen. Daarin wordt opgesomd wanneer de Nederlandse of Belgische overheid bevoegd is.

Het aantal detentieplaatsen wordt vastgelegd op 500 en dan nog 150 gedetineerden. Volgens de afspraken is Nederland verplicht de infrastructuur, het personeel en logistiek te voorzien om aan de regels te kunnen beantwoorden. Zo heeft Nederland bijvoorbeeld haar personeelsbestand moeten verhogen om tegemoet te komen aan de Belgische eis om ook avondactiviteiten te voorzien. Ook de bezoekruimte is groter gemaakt en meer personeel is voorzien om de ruimere bezoeksregeling te kunnen bewerkstelligen.

De samenwerkingsovereenkomst bepaalt onder andere het dagprogramma van de gedetineerden en de vereisten voor de cellen. Ook praktische zaken zoals de organisatie van de was of van de kantine, de briefwisseling of de telefoontarieven werden hier vastgelegd. Daarnaast is het ook deze overeenkomst die bepaalt dat het regime volgens de Belgische wet dient te verlopen.

Enkele cijfers

Tilburg telt een maximumcapaciteit van 681 plaatsen. Volgens het Verdrag gesloten tussen België en Nederland stelt Nederland 650 plaatsen ter beschikking.

Cijfers met betrekking tot nationaliteit van de gedetineerden: op datum van 24 mei 2011 zijn er in het totaal 664 gedetineerden aan Tilburg toegewezen, waarvan er effectief 647 aanwezig zijn. 54% van de 664 heeft het statuut van Vreemdeling, 45% heeft de Belgische nationaliteit, het merendeel hiervan zijn nieuwe Belgen.

Op datum van 24 mei 2011 zijn er 88 Franstalige dossiers, dit zijn dossiers waarvan de gevangenis van herkomst zich op Franstalig grondgebied bevindt. Natuurlijk zijn er nog meer gedetineerden die Franstalig zijn.

47% zijn gedetineerden met Recht op Verblijf. 42% van de 664 heeft geen recht op verblijf. 11% nog onbekend omdat ze nog in onderzoek zijn bij de Dienst Vreemdelingenzaken.

Cijfers met betrekking tot de categorieën van gedetineerden: 1 gestrafte van 6 mnd tot 1j, 70 gestraften van 1j tot 3j, 278 gestraften van 3j tot 5j, 158 gestraften van 5j tot 7j, 78 gestraften 7j tot 10j, 26 gestraften van 10j tot 15j, 8 levenslang gestraften, 41 tijdelijke opsluitingen.

Cijfers met betrekking tot cellenverdeling: de gevangenis van Tilburg is verdeeld in units. Per unit zijn er cellen van 8 gedetineerden, duocellen en monocellen. Van de totale capaciteit van 681 zijn de bedden verdeeld als volgt: 365 plaatsen in cel per 8, 72 plaatsen in duocellen en 246 plaatsen in monocellen.

Volgende tabel bevat een overzicht van de cellen en aantal bedden:

Locatie	Aantal cellen	Aantal bedden
gebouw B	15	120
gebouw C	15	120
gebouw D	15	120
gebouw H	96	108
gebouw T	96	96
gebouw U	24	45
gebouw X	72	72
	333	681

In mei waren 18 VTE Belgische personeelsleden werkzaam in de PI Tilburg en 500 VTE Nederlands personeel.

Op de groepsunits werken 34 inrichtingswerkers per unit.

Voor Franstalige gedetineerden is er –gelet op het merendeels Nerdelandstalige personeel – weinig mogelijkheid om in hun taal te communiceren, wat hen frustreert. Anderzijds zijn er nogal wat personeelsleden (meer dan in de Belgische gevangenissen) Turks, Berbers en Arabisch machtig, omdat ze zelf een buitenlandse achtergrond hebben. Dat helpt dan weer bij de communicatie met gedetineerden uit die regio's.

Overzicht van de klachten van de Belgische gedetineerden in Tilburg

De kwaliteit van het eten

De maaltijden worden geregeld via het Nederlandse systeem. Tilburg heeft geen eigen grootkeuken. Er wordt samengewerkt met een externe kantine die ook aan nog 30 andere gevangenissen levert in Nederland. De gedetineerden ontvangen een dagrantsoen bestaande uit: 1 brood, kaas en hesp, 1 stuk fruit, 1 yoghurt en diepvriesmaaltijd (op te warmen in de magnetron op de cel). Koffie, thee, suiker en confituur of choco worden wekelijks voorzien.

Er is een wekelijks vast menu. Op maandagen keert bijvoorbeeld steeds hetzelfde menu terug.

Dat de klachten over het eten niet volledig uit de lucht gevallen zijn, kunnen wij beamen. Toch moeten we dit wat relativeren aangezien ook andere Nederlandse gevangenissen van dezelfde leverancier gebruik maken. We nemen graag aan dat het eten voor heel wat gedetineerden, vooral in vergelijking met de keuken van sommige Belgische gevangenissen, te wensen overlaat. Toch zijn we van mening dat vooral de hoeveelheid rantsoen wat aangepast mag worden zodat de gedetineerden wekelijks een iets omvangrijker pakket ontvangen.

Het delen van een cel met 7 medege-detineerden

365 gedetineerden zitten met 8 op cel. Dit is dus de helft van de gevangenispopulatie. Bij aankomst komen ze in eerste instantie in een groeps cel terecht en dan kan een aanvraag gesteld worden om naar een mono- of duocel overgeplaatst te worden. Voor de kleinere cellen is momenteel echter een wachtlijst. Enkel bij dringende gevallen kan de directie daarvan afwijken. Ook het personeel van de groepsunits geeft aan dat het een hele uitdaging is om de positieve sfeer te behouden.

Na gesprekken met gedetineerden kan worden geconcludeerd dat het samenzitten met 8 op cel door sommigen als positief wordt ervaren en dan door anderen dan weer negatief. Het is afhankelijk van de gevangenis van herkomst en van de persoonlijkheid van de gedetineerde of hij samenzitten met zeven medege-detineerden als een pijnpunt of een verademing ervaart.

Het feit dat er ook een wachtlijst is op basis waarvan men naar een kleinere cel kan worden overgeplaatst, zorgt ervoor dat voor elke gedetineerde een oplossing mogelijk is.

De afstand van familie en de strakkere bezoeksregeling

Voor gedetineerden is de nabijheid van familie en vrienden cruciaal. Niet alleen om de gevangenisperiode te doorlopen, maar vooral om de goede contacten te onderhouden met het oog op een latere reïntegratie in de maatschappij.

In Nederland zijn de mogelijkheden tot bezoek en de modaliteiten ervan veel beperkter dan in België. Er is slechts een bezoek gedurende 1 uur per week tijdens de weekdays, en een 1 keer tijdens het weekend op 3 vaste tijdstippen.

Voor Tilburg geldt een aangepaste regeling voor Belgische gedetineerden: er zijn 3 bezoeken mogelijk van 1,5 uur per week. Dit evenwel op vaste tijdstippen, maar met een ruime keuze aan uurregeling. Er is 1 kinderbezoek en 1 ongestoord bezoek per maand.

In vergelijking met de andere Belgische gevangenissen:

- Hasselt, Gent: Geen vaste uurregeling, wel vrije bezoeken van 8u30 tot 12u en van 13u tot 16u
- Leuven Centraal en Oudenaarde: duur van het bezoek 1u45min tot 2u30
- Gent, Oudenaarde: dagelijkse bezoeken
- Leuven, Gent: wekelijkse ongestoord bezoek
- Bijna alle gevangenissen: wekelijks kinderbezoek

Anders dan in de Belgische gevangenissen moet het bezoek ook op voorhand worden aangevraagd met opgave van uur en datum door de bezoeker zelf. De gedetineerde vraagt vervolgens aan de Dienst Bezoek om het bezoek te plannen. Vervolgens geeft de gedetineerde zijn akkoord en geeft de Dienst Bezoek een datum en uur en een alternatief door aan de bezoeker.

De bezoekerimte is mooi, maar klein. De maximumcapaciteit is 30 man op het zelfde ogenblik. Er is camerabewaking in de bezoekerzaal.

Contacten met advocaten gaan door tussen 7u en 21u. Over contact tussen 12u en 13u was er aanvankelijk enige onenigheid omdat Nederland niet de gewoonte had om advocaten toe te laten. Dit werd ondertussen aangepast.

De directie heeft de nodige aanpassingen doorgevoerd om de bezoeken van gedetineerden zo vlot mogelijk te laten verlopen, een uitbreiding van de bezoeken is daarvan een voorbeeld.

De bezoekerregeling in België varieert ook van gevangenis tot gevangenis. Bijgevolg is het bezoek een klacht die afhankelijk is van de gevangenis van herkomst van de gedetineerde.

Het gedwongen karakter van de transfer

De CPT heeft tijdens haar laatste bezoek aan België in 2009 "*de expliciete toestemming van de gedetineerden inzake de overplaatsing naar de gevangenis van Tilburg*" geëist¹.

Er is al snel afgestapt van de oorspronkelijke bedoeling alleen instemmende gedetineerden over te brengen.

¹ Europees Comité voor de Preventie van Foltering en onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing, *Verslag aan de Belgische regering inzake het bezoek van het Europees Comité voor de Preventie van Foltering en Onmenselijke of Vernederende Behandeling of Bestrafing van 28 september tot 7 oktober 2009*, Straatsburg, 23 juli 2010, p. 36.

België betaalt voor de gehuurde plaatsen en wil dus ook dat de gevangenis vol zit. De pragmatische oplossing bestaat er dan ook in om vooral lang gestraften en nog niet ingeburgerden naar Tilburg over te brengen. De ervaring leert dat vooral gevangenen die van Leuven Centraal of Oudenaarde werden overgebracht, moeilijkheden hebben met de overplaatsing. Daarom komen nu weinig of geen gedetineerden van deze gevangenissen naar Tilburg.

De omgekeerde richting kan ook. Sommige gedetineerden doen een aanvraag tot overbrenging naar een andere Belgische gevangenis of naar de gevangenis van herkomst. De directie probeert dan de situatie in te schatten en vraagt een transfer aan in Brussel. Over het algemeen wordt hier weinig op ingegaan. 90% van de gevallen zijn bezoektransfers. Op deze manier kan iemand iedere 2 maanden voor 14 dagen naar de gevangenis van herkomst worden teruggebracht. De directie van Tilburg klaagt dat de solidariteit van de Belgische gevangenissen van herkomst ver te zoeken is – (veel weigering en wachtlijsten).

Afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap

De basiswet van 2005 stelt dat de uitvoering van de vrijheidsberoving is gericht op het herstel van de aan de slachtoffers berokkende schade, op eerherstel van de veroordeelde en op de voorbereiding op reïntegratie in de vrije samenleving. Om deze doelstellingen te verwezenlijken, vraagt de wet inspanningen van de gedetineerde maar ze voorziet ook ondersteuningsmogelijkheden voor de gedetineerde zodat die zijn kansen kan ontplooien. Daarvoor is de Vlaamse Gemeenschap bevoegd en verantwoordelijk.

In Tilburg moet men vaststellen dat de gevangenis enkel dient tot opsluiting. De afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap is een groot probleem door een totaal gebrek aan ondersteuning bij de reclassering en het aanbod van opleiding, ontspanning en een therapeutisch programma.

De Vlaamse Gemeenschap heeft sinds 2008 een Strategisch Plan Hulp- en Dienstverlening aan gedetineerden. Dit plan is ingevoerd in alle gevangenissen die afhangen van het Directoraat Generaal Penitentiaire Instellingen op het Vlaamse grondgebied. Het beoogt aan de gedetineerden een kwaliteitsvol dienstenaanbod voor te stellen, dat overeenstemt met de diensten buiten de muren, betreffende sociale en psychologische hulpverlening, professionele opleiding, onderwijs, beroepskeuze, sport en vrije tijd.

In Tilburg, als administratief bijgebouw van Wortel, is de Vlaamse Gemeenschap verantwoordelijk voor de ondersteuning aan de gedetineerden van de voorbereiding van zijn maatschappelijke reïntegratie. Onderstaande tabel schetst een overzicht van alle Diensten die door de Vlaamse Gemeenschap geleverd worden in Vlaamse gevangenissen en de situatie in Tilburg.

Vergelijking Belgische gevangenen en Tilburg

Vlaamse Gemeenschap in Belgische gevangenen	Dienst	in Tilburg
Trajectbegeleiders	Administratieve, familiale, psychologische, relationele ondersteuning aan gedetineerden Bijstand bij reclassering	Afwezig
onderwijscoördinator	Samenstelling cursusaanbod Steeds mogelijk een diploma te behalen	Afwezig, beperkt aanbod cursus door Nederland: bv. Nederlands voor anderstaligen, European Computer Driver License (wachlijsten)
VDAB – detentieconsulenten	Hulp bij het zoeken naar een job	Afwezig
Medewerkers geestelijke gezondheidscentra	Aanbod waaier therapieën	Afwezig
Medewerker sport en cultuur	Ruim aanbod van sport en culturele activiteiten	Beperkt aanbod door Nederland
Bibliotheek	Bibliotheek	Ruime voorzieningen

De afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap vindt uiting in twee specifieke klachten: het gebrek aan activiteiten en het gebrek aan mogelijkheden om een reclassering uit te werken.

Het gebrek aan activiteiten

Arbeid

Werktijd: Er is geen werkplicht. Maar voor diegene die willen werken, geldt wel een begrenzing. Er mag maximum 4 u per dag gewerkt worden. Deze regel wil ervoor zorgen dat iedereen de kans krijgt om te werken. In Tilburg wordt dus effectief 4 uur gewerkt

Werkruimtes: er zijn zeer ruime ateliers voorhanden. In tegenstelling tot de Belgische gevangenen is echter geen grootkeuken in de gevangenis aanwezig en valt dit bijgevolg weg als arbeidsplaats.

Verloning: De gedetineerden worden vergoed volgende de Belgische tarieven voor gewone werkplaatsen met vergelijkbaar werk. Gedetineerden die per dag 4u werken verdienen per maand 120 tot 150 euro.

Voor sommigen is dit regime een verbetering, doch voor velen die voorheen voltijds werkten in de gevangenis van herkomst, kan het een serieuze vermindering van verdienste betekenen. Indien men een hele dag werkt met een loon aangepast aan de aard van het werk kunnen gedetineerden in Belgische gevangenissen soms tot 300 euro per maand verdienen.

Activiteiten/dagindeling

Vast regime: 2u wandelen, 2u recreatie, 4u arbeid, 2u sport per week (afwisselend fitness/in groep), 1u bibliotheek, 3x1,5u per week bezoek

Sport: De sportfaciliteiten zijn ruimschoots voorzien. Wegens veiligheidsoverwegingen beperkt men het aantal uren sport echter tot 2u per week.

Aanbod per dag: In Nederland worden activiteiten aangeboden tot hoogstens 17u. Vanaf dan verblijven gedetineerden op cel tot 8u de volgende ochtend. In Tilburg is men afgeweken van deze regel en de activiteiten uitgebreid tot 21u30 's avonds, dit in overeenstemming met de basiswet.

Evaluatie: Afhankelijk van de gevangenis van herkomst. Voor gedetineerden die vroeger slechts 1 uur mochten wandelen is de 2u in Tilburg een aanzienlijke verbetering. Voor diegenen die voordien 2u konden wandelen in de week en soms tot 5,5u in het weekend is dit een achteruitgang.

Een gebrek aan mogelijkheden om een reclassering uit te werken

De gevangenis van Tilburg beschikt op het moment van het bezoek over 8 PSD-leden. De directie verzekert ons dat deze zal opgetrokken worden tot 11 PSD-leden over een periode van 3 weken. In totaal werd de gevangenis 14/15 leden beloofd.

Door de afwezigheid van de Vlaamse gemeenschap is de rol van de PSD voor de gedetineerden veel belangrijker geworden. De PSD staat niet enkel in voor de evaluatie van de gedetineerden bij de aanvraag van de voorwaardelijke invrijheidstellingen, penitentiaire verloven en uitgangsvergunningen. Ze staat nu ook deels in voor de begeleiding van de gedetineerden bij hun reclassering.

Eind februari 2011 voldeden 220 gedetineerden van de 500 aan de voorwaarden voor een voorwaardelijke invrijheidstelling, een uitgangsvergunning of een penitentiair verlof. Door de werkachterstand te wijten aan een ernstig personeelstekort liggen dossiers te wachten op behandeling.

Conclusie

De Liga voor Mensenrechten heeft sinds de overbrenging van gedetineerden naar Tilburg een aantal klachten ontvangen van gedetineerden. De ontevredenheid komt voort uit de slechte kwaliteit van het eten, de afstand van de gevangenis Tilburg van familie en de strakkere bezoeksregeling, het gedwongen karakter van de overbrenging, de afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap, met als gevolg een gebrek aan activiteiten en moeilijkheden om een reclasseringsplan uit te werken.

We hebben vastgesteld dat zowel de Nederlandse als de Belgische directie alles in het werk stellen om zoveel als mogelijk de gevolgen van een overbrenging naar Tilburg op te vangen. Ze leveren heel wat inspanningen om de gevangenis van Tilburg aan te passen aan de Belgische vereisten zoals vermeld in de basiswet. Zulke inspanningen kunnen echter de afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap niet opvangen.

Na gesprekken met gedetineerden kan de Liga vaststellen dat klachten zoals de kwaliteit van de maaltijden, het samenzitten van medege-detineerden in cellen van 8, het gedwongen karakter van de overbrenging en de afstand van familie afhankelijk zijn van de gevangenis van herkomst van de gedetineerde.

Sommige gedetineerden vinden een cel met 8 een verbetering omdat er meer ruimte is dan in de cel die ze voorheen niet deelden of de monocel die ze voorheen deelden met medege-detineerden omwille van de overbevolking. Voor anderen is het delen van een cel een probleem, maar daar probeert de directie iets aan te verhelpen door het werken met wachtlijsten om een monocel te betrekken. De kwaliteit van het eten is een meer cultureel gebonden probleem. De leverancier van de maaltijden levert ook aan andere Nederlandse gevangenis. De directie probeert het mogelijke te doen en laat gedetineerden de mogelijkheid om wekelijks zelf een eigen potje te koken. Gedetineerden waarvan de gevangenis van herkomst Vorst of Sint-Gillis is, zijn dan weer tevreden met een overbrenging.

Wat echter vaststaat, is dat de totale afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap voor elke gedetineerde als problematisch wordt ervaren. Er is een gebrek aan activiteiten en de gedetineerden ondervinden moeilijkheden bij het uitwerken van een reclassering.

Dat de directie er alles aandoet door zoveel mogelijk in te gaan op uitgaansvergunningen, is positief, maar kan de afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap helemaal niet opvangen.

De afwezigheid van de Vlaamse Gemeenschap zorgt er ook voor er een beperkt aanbod is van opleiding, therapeutische programma's en activiteiten. Veel gedetineerden klagen terecht over de onmogelijkheid zich bij te scholen via de opleidingen aangeboden door de Vlaamse instanties (VDAB), in een beperkt aanbod van activiteiten en een beperkt aanbod van therapeutische programma's.

Dit jaar is het precies tien jaar geleden dat het Strategisch Plan werd ingevoerd. Volgens de vastgestelde principes moeten de verschillende voorzieningen van de Vlaamse Gemeenschap samenwerken om een degelijk aanbod te hebben aan hulpverlening, vorming, beroepsopleiding, sport en ontspanning opdat de gevangentijd zinvol kan ingevuld worden en een volwaardige reïntegratie in de samenleving mogelijk wordt. Die achterliggende visie heeft betrekking op het feit dat de gedetineerde zijn fundamentele grondrechten dient te behouden niettegenstaande hij van zijn vrijheid is beroofd.

De Liga stelt vast dat overgebrachte gedetineerden naar Tilburg verstoken blijven van de inspanningen van de Vlaamse Gemeenschap en dus de grondrechten om van een goede hulpverlening, beroepsopleiding, sport en ontspanning te genieten niet ingevuld ziet.